

VEDSVAMPAR PÅ EK - 14. ROSTÖRA

Stellan Sunhede

Rostöra (*Hymenochaete rubiginosa*) är en typ av skinnsvamp som är släkt med *tårticka* (*Inonotus dryadeus*) och *ekticka* (*Phellinus robustus*), vilka tidigare beskrivits i ekbladet (Sunhede 1995, 1996). Begreppet *skinnsvampar* är inget systematiskt begrepp utan används om ± skinnlika svampar som både kan vara helt vidväxta underlaget och ha en konsolformad hatt.

Fruktkropp

Rostöra – *H. rubiginosa* (Fr.) Lev. är en vedlevande skinnsvamp. Fruktkropp flerårig, brun-rödbrun-chokladbrun, på undersidan av fallen ved skorplikt vidvuxen, 1–2 mm tjock, på snedställda och vertikala ytor bildande tunna hattar från den skorplika fruktkroppens överkant (Figur 1 & 3), som fuktig segt korkartad, i torrt tillstånd hård. Hattar 1–6 cm breda, utstående 1–2 cm från substratet, konsolformade, ofta nedåtriktade, taktegellagda, vanligen många tillsammans. Ibland ser fruktkropparna ut som något tillplattade strutar med nedåtvänd vid mynning, Hattovansida mörkt brun till rödbrun, först fint hårig, sedan ± kal, med koncentriska band (fårör). Fruktkroppskant rödbrun och filthårig under tillväxtfas (se vidare nedan). Den sporbildande ytan, hymeniet (skorpans yta och hattens undersida) är rödbrun, slät till ojämnt knölig och täckt av bruna, tätt ställda, spetsiga borst (setae, som syns i starkt förstorande lupp). För mikroskopiska kännetecken se Hansen & Knudsen (1997) och Ryman & Holmåsen (1998).

Skorplika fruktkroppar av rostöra kan möjligen förväxlas med *Hymenochaete subfuliginosa* Bourd. & Galz., som växer på fallen hård ekved. Rostöra har en dis-

tinkt kant och fruktkroppen är tämligen lätt att lossa från substratet då den utgår från en tillväxtpunkt. *H. subfuliginosa* är mer otydligt avgränsad, helt vidvuxen substratet och fruktkroppen går inte att lossa från detta utan att den faller sönder eller ved följer med. Jahn (1971, 1979) betraktar *H. subfuliginosa* som god art medan Hansen & Knudsen (1997) behandlar den som synonym till *H. fuliginosa* (Pers.) Bres.

Ekologi

I Sverige är rostörat en tämligen vanlig art på barklös, hård ekved. Fruktkroppar utvecklas ofta på sidan och undersidan av fallna, lite grövre ekgrenar eller på fallna ekstammar (figur 1 & 3). En mer lättobserverad växtplats för rostöra är gamla, barklösa ekstubbar där fruktkroppar kan uppträda i stor mängd på sidorna. Rostörat uppträder redan på levande träd (Sunhede & Vasiliauskas 1996) där man kan observera svampen på gamla grensårtytor efter grövre grenar, på nakna stampartier eller på basen av kvarsittande, barklösa, hårda ekgrenar. Arten förekommer även på ± bearbetat ekvirke t.ex. stående eller liggande gamla stängselstolpar. I Sverige och de andra nordiska länderna växer arten på ek men söderut i

Figur 1–3. Rostöra, Hymenochaete rubiginosa. – 1,3: Fruktkroppar på fallen barklös ekgren. – 1: Hattbildande. – 2: Rötad ved. – 3: Helt vidväxta. – 1–3: Västergötland, Våmb sn, Klasborg 24.04.2007. – Foto: Stellan Sunhede.

Figur 2.

Figur 3.

Europa är den också funnen på äkta kastanj, *Castanea vesca* (Breitenbach & Kränzlin 1986, Jahn 1979, Plank 1978).

Röta

Rostörat hör till de svampar som orsakar en speciell form av vitröta som kallas selektiv delignifiering. Svampen bryter fläckvis ned lignin och cellulosa. Veden får först små avlånga, ljusa fläckar där ligninet brutits ned medan cellulosan ännu finns kvar (Figur 2). Så småningom bryts även fläckarnas cellulosa ned och det bildas små hålrum i veden (Figur 2). Nedbrytningsstadiet med ljusa fläckar i veden benämns ibland "fläckröta" och stadiet med små hålrum i veden för "hål-röta". Rötan liknar rutskinnets, *Xylobolus frustulatus* (Sunhede 2001). Genomrötade grenar är fyllda med hålrum avgränsade från varandra av tunna väggar och anmärkningsvärt lätta som torra.

Utbredning och status

Rostörat är en tämligen vanlig art inom ekens naturliga utbredningsområde i Sverige och är känd från Skåne i söder till Uppland i norr. Arten förekommer i Danmark, Finland och Norge (Hansen & Knudsen 1997). Författaren har samlat svampen i Estland och Lettland. Sunhede & Vasiliauskas (1996) rapporterar den från Litauen. Plank (1978) noterar att arten har en världsvid förekomst och att den i Europa är bunden till ekens utbredningsområde.

Artens roll i skogsbruket

Fruktkroppar observeras då och då på levande ek (jämför ovan). Den verkar vara sällsynt på levande träd i välskötta ekbestånd även om den där kan observeras på enstaka stubbar. Det är troligt att skadade grenar utgör en inkörsport för svampen i trädet då man mestadels ser fruktkroppar på basen av torra döda gre-

nar eller på sår efter kapade grövre grenar. Kreisel (1961) betraktar svampen som en saprofytt medan Plank (1978) noterar att den i sällsynta fall förekommer som sårparasit.

Summary

Sunhede, S. 2006. Vedsvampar på ek. 14. Rostöra, *Hymenochaete rubiginosa* (Fr.) Lev. (Wood fungi on oak. 14. Oak Curtain Crust, *Hymenochaete rubiginosa* (Fr.) Lev. *Ekbladet* 22: 33-36). The gross morphology, ecology, and distribution of *Hymenochaete rubiginosa* (Fr.) Lev. are treated. In Sweden the fungus is rather common on oak (*Quercus petraea* and *Q. robur*). The perennial fruitbodies appear on hard, decorticated wood. They are often observed on the sides of old, 0.1–1.5 m wide, stumps, where single to more than a hundred fruitbodies may be seen. They are also often found on fallen thick branches and trunks. The fungus sometimes occurs on fence poles and on construction wood. It starts to decay the living tree where fruitbodies may be seen on old wounds after cut branches, on dead, still attached branches and on decorticated spots of the trunk. Fruitbodies are fully resupinate on the underside of the substrate and effused-reflexed on leaning or vertical surfaces. *H. rubiginosa* causes a pocket rot similar to that of *Xylobolus frustulatus* (Pers.: Fr.) Boidin. In Sweden *H. rubiginosa* has been found throughout the natural distribution area of *Quercus* and the author has collected the fungus from the province of Skåne in the south to the province of Uppland in the north. Fully decayed branches are remarkably light as dry, containing numerous small oblong pockets.

Stellan Sunhede, School of Life Sciences, University of Skövde, Box 408, SE-541 28, Skövde, Sweden. E-mail: stellan.sunhede@his.se.

Referenser

- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1986. *Pilze der Schweiz. Beitrag zur Kenntnis der Pilzflora der Schweiz. Band 2.* – Verlag Mykologia. Einsiedeln.
- Hansen, L. & Knudsen, H. (eds) 1997. *Nordic Macromycetes. Vol. 3. Heterobasidioid, Aphyllophoroid and Gastromycetoid basidiomycetes.* – Nordsvamp. Copenhagen.
- Jahn, H. 1971. Steroide Pilze in Europa (Stereaceae Pil. Emend. Parm. u.a., Hymenochaetaceae) mit besonderer Berücksichtigung ihres Vorkommens in der Bundesrepublik Deutschland. – *Wesfälische Pilzbriefe* 8: 69–176.
- Jahn, H. 1979. *Pilze die an Holz wachsen.* – Herford.
- Kreisel, H. 1961. *Die phytopathogenen Grosspilze Deutschlands.* – Fischer Verlag. Jena.
- Plank, S. 1978. Ökologie und Verbreitung holzabbauender Pilze im Burgenland. – *Wiss. Arb. Burgenland* 61: 1–207.
- Ryman, S. & Holmåsén, I. 1998. *Svampar. En fälthandbok.* – Interpublishing
- Sunhede, S. 1995. Vedsvampar på ek - 3. – *Ekbladet* 10: 49–53.
- Sunhede, S. 1996. Vedsvampar på ek - 4. – *Ekbladet* 11: 17–20.
- Sunhede, S. 2002. Vedsvampar på ek. 9. Rutsinn, *Xylobolus frustulatus*. – *Ekbladet* 17: 37–39.
- Sunhede, S. & Vasiliauskas, R. 1996. Wood and bark inhabiting fungi on oak in Lithuania. – *Baltic Forestry* 2: 23–27.